

'Omen' partikularen azterketa semantikoa eta pragmatikoa

LARRAITZ ZUBELDIA¹

ILCLI. EHU

(Semantic and pragmatic analysis of the Basque particle 'omen')

Abstract

The aim of the present work is to provide a brief account of the main semantic and pragmatic properties of the Basque reportative particle 'omen'. I contend that by using 'omen' the speaker states that the reported proposition has been said (or written) by someone other than herself. 'Omen' has no other semantic meaning. In my view, the speaker's expression of uncertainty often attached to 'omen', if present, belongs to the pragmatic content of the utterance, and, more precisely, it is a generalized conversational implicature of the 'omen'-utterance. Grice's (1967a, 1967b) cancellability 'test' and the data from several corpora support this conclusion. I will also contend that the role of 'omen' is best interpreted as contributing to the truth-conditions or propositional content of the utterance, and not to its illocutionary force or presuppositions. Two tests support this conclusion. Besides that, I distinguish between (at least) three contents in an 'omen'-utterance, based in the nature of the original speaker. Moreover the results of another test (which can be called reportability test) show that the speakers tend not to use 'omen' to report non-literal contents. Finally, I will consider the translations of 'omen'.

Keywords: *reportative, evidentiality, epistemic modality, generalized conversational implicature, propositional content, illocutionary force.*

0. Sarrera

Euskararen auzo-erdaretan parekorik ez dutelako edo, euskararen bereizgarritzat edo bitxikeriatzat hartu izan dira 'omen',² 'ei', 'ote', 'al', 'bide' eta antzeko

¹ Eskerrak eman nahi dizkiot Kepa Kortari artikuluko honetako ideiak lantzen laguntzeagatik, eta egindako oharengatik. Baita txostengile anonimoei ere, euren oharengatik.

² Aipu marka bakunak (") adierazpenak aipatzeko eta 'zuhurtzia' aipu marka gisa erabiliko ditut, eta bikoitzak («») esaldiak markatzeko. Proposizioak errepresentatzeko, aldiz, LETRA LARRI TXIKIAK baliatuko ditut.

partikulak. Aspalditik izan dituzte aipagai halako elementuak euskara aztertu duten hiztegiak eta gramatikariak euren lanetan. Baina badirudi ez zaiela erraza izan horien deskripzioa egitea, eta erdarazko ordaina ematea, erreferentzia gisa euskararen auzo-erdaretako bat edo ingelesa hartu duten egileei, ez baita partikula horien ordain zuzenik hizkuntza horietan. Bestelako parafraasi bidez eman beharra dago horien baliokidea, eta iduri du, batzuetan, bide makurretik eraman dituela horiek ardatz hartzeak. Euren azterketa sintaxian oinarritu dute gramatikari askok, eta, horren baitan ere, partikula horiek perpausean duten lekunea deskribatu besterik ez dute egin gehienetan. Gainerakoan, definizio laburra edo ordainak eman dituzte, adibideak bildu, esanahiaren gaineko zertzeladaren bat aipatu dute edo euskalkien arabera banaketaren berri eman.

Bide oso laburra du eginda, beraz, euskarazko partikulen esanahiari eta erabilerari buruzko azterketak; esan nahi baita azterketa semantiko eta pragmatikoak. Normala da, beraz, hainbat duda-muda sortzea partikulen erabilerari erreferentzia egitean edo partikulak erabiltzean.

Eta ez da zaila urritasun horren arrazoia topatzea: gutxi baitira izan euskara semantikaren eta pragmatikaren ikuspegitik aztertzen duten lanak. Alde horretatik, partikulena ez da salbuespena beste hizkuntz elementuen artean. Jakina da sintaxiak leku handia izan duela euskal hizkuntzalaritzan. Tarteka besterik ez dira aipatu 'semantika' eta 'pragmatika', bata esanahi linguistikoari lotuta eta bestea testuinguruko esanahiari. Edozein moduz ere, teoria orokorrei, eta bi eremu horietako aztergai zein azterbideei, erreferentzia handirik egin gabe, sarritan; eta hitza aipatetik harago azalpen edo argudio handiegirik eman gabe. Ikus, esaterako:

Bait partikulak, beste aldetik, ziurtasun osoa adierazten duenez, ez ditu bere aldamenean galdera ezaugarri diren **al** eta **ote** partikulak edo egintza baizik adierazten ez duen **bide** partikula onartzen. **Omen**, ordea, onartzen du:

(90) «hau nigarrez abiatzekotan izan omen baitzen» (Etxepare *Jean Etxepare mirkuaren...*, 129)

Ezintasun horien oinarria, dena dela, semantikoa dela dirudi. (Euskaltzaindia 1987, 511 or.)

Perpaus horietan, jakina, inguruak ematen dio galderari aipaturiko kutsu erretorikoa eta hori, noski, pragmatikari dagokion gorabehera da. (Euskaltzaindia 1987, 513 or.)

Saiakera horixe egingo dut, hain zuzen, lan honetan. Aditz-multzoan agertu ohi diren euskarazko partikulak izango ditut aztergai. Eta, azter eremua

gehiago mugatuz, 'omen' partikulan³ jarriko dut arreta, bereziki. 'Omen' partikularen esanahia eta erabilera aztertzea dut helburu. Baina teoria semantiko eta pragmatikoak⁴ oinarri eta lagun hartuta, tresna baliagarriak eskaintzen baitizkigute oso, eta ezinbestekoak, partikula horren eta beste hainbat hizkuntz elementu eta gertaeraren azterketari zimendu teorikoak jarri, eta azterketa sakonagoa egiteko. 'Omen' aztergai hartu, eta era honetako galderak izango ditut abiapuntu: noiz darabilgu 'omen'? Zertarako? Zer adierazten du 'omen' darabilen hiztunak? Munduko beste hizkuntza askotan ere badira euskarazko partikulen tankerako elementuak, eta baita horien esanahia eta erabilera azaltzen duten hainbat hurbiltze semantiko eta pragmatiko ere.

Hala, 'omen' partikularen esanahiaren eta erabileraren gaineko nire proposamena aurkeztuko dut labur artikuluan honetan, proposamen hori egiteko arrazoi nagusiak emanez.⁵ Horretarako, batetik, orain arteko euskarari buruzko hiztegi, gramatika eta lanetan 'omen'en gainean esandakoa hartuko dut ardatz (ikuspegi 'estandarra' esango diot hemendik aurrera), eta, bestetik, adibide bat, aukera ematen baitu argudiatu nahi diren gauza nagusiak bildu eta laburtzeko.

Hortaz, ikuspegi 'estandarra' eta adibidea aurkeztu ondoan (1. atala), lehenbizi, nire proposamenaren arabera, 'omen'dun perpausen esanahia nola formula daitekeen esango dut (2. atala), eta, segidan, puntuz puntu azalduko labur zergatik daukan esanahi hori, nire ustez. Hasteko, ziurtasunik eza baztertu egingo dut 'omen'dun perpausaren esanahitik (2.1. azpiatala). Segidan, hainbat tresna baliatuz, ikusiko dugu esaldiaren proposizio-edukiei egiten die-la ekarpena 'omen'ek, eta ez ilokuzio-indarrari edo auresuposizioei. Jarraian, 'omen'dun esaldien edukiak bereziko ditut, jatorrizko hitzuna ardatz hartuta. Ondoren, hiztunak 'omen'en bidez dakarren proposizioa *baieztua* dela ikusiko dugu. Eta, azkenik, 'omen'en baliokideak hartuko ditut hizpide. Bukatzeko, ondorioak eta aurrera begirakoak bilduko ditut.

1. Ikuspegi 'estandarra'

Bide oso laburra du eginda, beraz, euskarazko partikulen esanahiari eta erabilerari buruzko azterketak. Eta normala da hainbat duda-muda sortzea partikulen erabilerari erreferentzia egitean edo partikulak erabiltzean.

³ 'Omen' aditz-multzoan agertzen deneko kasuak izango ditut aztergai. Alde batera utzi ditut, oraingoz, erabilera 'kanoniko' horretatik aldentzen diren erabilerak, Etxeparek (argitaratzeko) Ekialdeko erabileratzat dituenak.

⁴ Hizkuntza naturalaren pragmatikari egin nahi diot erreferentzia, lan honetan, 'pragmatika' esatean, pragmatika linguistikoari; alde batera utzita pragmatika soziolinguistikarekin edo antropologia soziokulturalarekin lotzen duten ikuspegiak, Kortari (2001) jarraiki.

⁵ Ikus Zubeldia (2010) xehetasun gehiagotarako.

Hiru ezaugarri nabarmentzen dira ‘omen’i buruzko ikuspegi ‘estandarrean’:

a) Hiztunak adierazten/aditzera ematen duen proposizioa besteren batek esana dela ematen du aditzera/adierazten du ‘omen’ek.

Mitxelenaren (1987) eta Sarasolaren (1996) definizioek diotena laburbiltzen du. Alderantziz darabiltzate ‘adierazi’ eta ‘aditzera eman’ kontzeptuak.

b) Hiztunak adierazten du ez duela esaten duen proposizioaren egiari (edo faltsutasunari) buruzko ziurtasunik.

Ezaugarri hori eransten dio Euskaltzaindiak (1987, 1993), besteak beste, (a)ren tankerakoari.

c) Erdarazko ‘*se dice (que)*’, ‘*parece (que)*’, ‘*dicen (que)*’, ‘*on dit (que)*’, ‘*il parâit (que)*’ren baliokidea da.

Hiztegi elebidun eta gramatika gehienek jasotakoari dagokio (ikus, beste batzuen artean, Larramendi 1729, Azkue 1905-1906 eta Elhuyar (Azkarate eta beste 2000)).

Eman dezagun honako adibide hau dugula: Aroiak larunbatero entzuten du Pello Zabalaren eguraldi iragarpena. Bera akordatzen dela, bederik, ez du hutsegite handirik egin sekula Zabalak. Nagore jakitun da Zabalaren eguraldi iragarpenen zale fina dela Aroia, eta erabateko sinesgarritasuna ematen diela. Aroia eta Nagore Txindoki aldean mendi buelta bat egitekotan geratu ziren iganderako, eguraldi ona baten. Demagun gaur larunbata dela, urriak 16, eta honakoa entzun diola Aroiak Pello Zabalari:

(1) «Eguraldi espeziala izango da bihar»

Arratsaldean telefonoz hitz egin dute Aroiak eta Nagorek, eta honela esan dio Aroiak lagunari:

(2) «Eguraldi ederra egingo omen du bihar»

Ikuspegi ‘estandarrek’ biltzen duenari erreparatuta, uler liteke Aroiak, esaldi hori eginez, honako proposizio hauek adieraz ditzakeela:

(3) NIK EZ BESTEREN BATEK ESANA DA EGURALDI EDERRA EGINGO DUELA URRIAREN 17AN

(4) ESAN DUTE EGURALDI EDERRA EGINGO DUELA URRIAREN 17AN, BAINA EZ NAGO ZIUR

(5) DIRUDIENEZ, EGURALDI EDERRA EGINGO DU URRIAREN 17AN

Baina eduki horiek guztiak izan ote ditzake Aroiak egindako ‘omen’dun esaldiak?

Badirudi baztertu egin beharra dagoela ikuspegi 'estandarreko' gauza batzuk, eta beste batzuk konpondu, argitu eta zehaztu.

2. 'Omen'dun perpausen esanahia

Hiru ezaugarri horien inguruan dago onduta lana, eta bide hori ibiliz egin ahal izango dut 'omen'en esanahiaren eta erabileraren gaineko proposamena: 'omen'dun perpausaren⁶ esaldien bidez, besteren batek esandakoaren berri ematen du hiztunak. Zehatzago esanda:

Eman dezagun *S* perpaus bakuna dugula, zeinaren esaldiek *p* proposizioa adierazten duten: demagun '*S*_{omen}' Sri 'omen' txertatuz lortzen den perpaus bakuna dela, eta '*u*_{omen}' perpaus horren esaldia. Horiek horrela, honako hau litzateke 'omen'dun perpausaren esanahia, proposamen horren arabera:

(*M-S*_{omen}) '*u*_{omen}'en HIZTUNA EZ DEN BESTE(REN) BATEK ESANA DA *p*.

Eta zehatzago emanda,

(*M-S*_{omen}) '*u*_{omen}'en HIZTUNA EZ DEN BESTE(REN) BATEK BAEZTUA⁷ DA *p*.

Horixe da 'omen'dun zeinahi perpausen esanahia,⁸ hizkuntzaren ezagutzan soilik oinarrituta zehatz dezakeguna, perpausoko hitzen esanahiak eta horien konbinatzeak ezagututa.

Baina zergatik du hori esanahi 'omen'ek? Nola ondorioztatzen da hori? Hainbat arrazoi daude horretarako, hainbat gauza biltzen ditu formulazio horrek. Ikuspegi estandarreko (b) ezaugarritik hasiko naiz.

⁶ Partikula izaki, 'omen'ek ez du berezko esanahirik perpausetik kanpo. Termino sinkategorematikoa dugu, Erdi Aroko logikarien hitzak erabiliz; hots, ez du esanahirik bere horretan, beste hitz batzuei lotu gabe, termino kategorematicoekin edo esanahidunekin konbinatuz lortzen du esanahia. Hortik 'omen'dun perpausaren esanahia esatea, eta ez 'omen'en esanahia.

⁷ 'Baieztu-baiezpen' darabiltzat, lan honetan, ingelesezko 'state-statement' entzat, eta 'baietsibaiespen' 'assert-assertion' entzat.

⁸ *Perpaua* eta *esaldia*, eta perpausaren *esanahia* eta esaldiaren *edukiak* bereiziko ditut, Kaplani (1989) jarraiki. Perpausak (hizkuntza jakin bateko adierazpenez osatutako kate gramatikal oso gisa ulertuta) ez du egia-baldintzarik berez; esaldiak (perpaus bat erabiltzeko ekintzak) ditu egia-baldintzak, eta *proposizio* baten bidez irudikatzen dira. Hala, 'omen'i dagokionez, bereiziko ditut: batetik, 'omen'dun perpausen esanahia; bestetik, 'omen'dun perpausen esaldien edukiak eta 'omen'ek horiei egiten dien ekarpena (baldin eta proposizioari egiten badio ekarpena, eta ez ilokuzio-indarrari; ikus 2.2. azpiatala).

2.1. Ziurtasunik eza: elkarrizketa-inplikatura orokortua

Hasteko, argitu beharra dago 'omen'i egotzi izan zaion ziurtasunik ezaren edukiak ez duela lekurik 'omen'dun perpausen esanahi horretan. Esanahiaren parte balitz, 'omen' agertzen den guztietan izan behar genuke ziurtasunik ezaren eduki hori. Eta ez da hala. Egia da adibide batzuetan ziurgabetasuna inplikatzeko duela hitzuna. Honako honetan, esaterako:

- (6) «1.000 zigarroren gaineko zerga igota eta tabakoaren gutxieneko prezioa zehaztuta iritsiko omen da arazoaren soluzioa.» (*Berria*, 2006-02-11, 2 or.)

Hala salatzen du hitzuna⁹ jarraian dioenak:

- (7) «Atzo onartu zuten zergak igotzea. Prezioak igoko diren ikuskizun dago. Prezioak igota arazoa konponduko den ere bai.» (*Berria*, 2006-02-11, 2 or.)

Baina inola ere ez guztietan. Zenbaitetan, erabateko ziurtasuna du hitzuna, hala gauzak besteak kontatu bezala gertatu direla ((8)n bezala, esaterako), nola ez direla hala gertatu (ikus (9)).

- (8) «Eta... urdun mendia beintzet ue bazekiat, en kanbio Luix ezte uste juntzanik mendia. Ee... Luixik ez ementzan jun mendia eta... zenbat urte izango nizkian?... Luixik **eztek jun** mendia. Nik **bazekiat** Luixik eztala mendia jun» (Ahozkoa)¹⁰
- (9) «Gauzak ondo omen doaz. **Bada**, gauzak **ez** doaz ondo, eta are okerrago joango dira kontuak etorkizun hurbilean, artikulua izenpetu dutenak bidelagun hartuta.» (Gonzalez 2009, 5 or.)

Esango nuke, gainera, azkenean kosta egiten dela, edo niri behintzat kosta egin zaidala, benetan ziurgabetasuna inplikatzeko duten adibideak topatzea corpusetan.

Eta ezabagarritasun testaren (Grice 1967a, 1967b) emaitzek erakusten dute ziurtasunik eza ez dela 'omen'dun esaldiaren bidez *esandakoaren* parte ere, baizik eta inplikatura dela, ezabagarria baita; ez da kontraesanik sortzen eduki hori ukatuz gero. Esate baterako, egin dezakegu (10) esaldia (6) esaldiaren ondoren,

- (10) «Ziur nago zerga igota eta tabakoaren gutxieneko prezioa zehaztuta konponduko dela arazoa»

⁹ 'Hiztuna' erabiliko dut, baina uler bedi horrekin hitzuna, idazlea, kontalaria...; esaldiaren egilea, oro har, esaldia ahoz edo idatziz egin duena.

¹⁰ 2001ean, Ataunen eta Abaltzisketan (Gipuzkoa) egindako grabazio batzuetatik hartua.

non hitzuna erabat ziur dagoen hala konponduko dela arazoa. Alegia, ezaba daiteke (7) esaldiaren bidez hitzunik adierazten duen ziurgabetasuna. Horrek erakusten du elkarrizketa-inplikatura dela ziurtasunik ezaren edukia; hain zuzen, elkarrizketa-inplikatura orokortua dela proposatuko dut.¹¹

Iruditzen zait Gricek 'uste dut' adizkiaren erabileraren berri emateko darabilen azalpena balia litekeela 'omen'en kasuan ere. Har ditzagun kontuan honako bi esaldi hauek:

(11) «Euria ari du»

(12) «Uste dut euria ari duela»

(11) euria ari duelako baiezpena da. Euria ari duelako ustea adierazten du hitzunik. (12)n, berriz, hitzunik ez du baiezten euria ari duela, baizik eta bakarrik uste duela euria ari duela. Oro har, (12)k inplikatzen du hitzunik ez dakiela euririk ari duen; hau da, ez dagoela ziur. Baina ziurtasunik ezaren eduki hori ezabagarria da; dela esplizituki, dela inplizituki. Ez da (12)ren esanhiaren edo eduki literalaren parte, ezpada elkarrizketa-inplikatura orokortua.

Har ditzagun orain (11) eta ondoko esaldi hau:

(13) «Euria ari omen du»

Oraintsu ikusi bezala, (11)k baiezten du euria ari duela; (13)k ez. (13)ren bidez, hitzunik baiezten du beste norbaitek esana (edo baieztua) dela euria ari duela. Oro har, baliteke 'omen'en bidez ekarritako proposizioaren egia (edo faltsutasunaren) gaineko ziurtasunik ezarekin lotzea esaldia. Baina ezabagarria da eduki hori, esplizituki edo testuinguruan.

Beraz, elkarrizketa-inplikatura orokortutzat hartu dut ziurgabetasunaren edukia. Izan ere, nago erraz ondoriozta daitekeela eduki hori 'omen'dun perpausaren esanahitik, informazio gehiagorik gabe; alegia, testuinguru edo egoera jakin bat gogoan izan gabe; kontuan hartuta geronek hauteman ez, eta

¹¹ Eztabaidatua izan da oso elkarrizketa-inplikatura orokortuaren kontzeptua, nahiz eta pragmatikari neo-gricear batzuek hark sortutako kontzeptua garatu, eta proposamenak egin dituzten (ikus, besteak beste, Levinson 2000). Beste batzuek, berriz, zalantzan jarri dute kontzeptua; errebantziataleek, esate baterako. Carstonek (2002, 222-264 or.), 'eta'ren kasuan bederen, adierazitako proposizioaren mailan gauzatzen den aberastetzat du Gricek elkarrizketa-inplikatura orokortutzat hartutako denbora hurrenkera. Egia-baldintzazko osagaitzat du Carstonek, nahiz eta pragmatikoki inferitua izan. Eta gaineratzen du bidea irekita uzten duela horrek inplikatura orokortutzat hartutako beste kasu batzuk berrikusteko. Baliteke ziurgabetasuna aztertzeke beste aukera bat izatea, errebantziaren teoriaren baitan. Izan ere, aberastutako edukiak, hitzunik egindako esaldiaren eduki aberastuaren parte diren arren, ezabagarriak dira, aukerakoak diren neurrian; eduki erreferentzial esplizitua aberats dezakezu edo ez. Baluke, apika, leku bat ziurtasunik ezaren edukiak, errebantziaren teoriari jarraiki: maila altuagoko esplikatura gisa. Oraingoz horretan utziko dut bi kontzeptuen arteko eztabaida (ikus xehetasun gehiagotarako Zubeldia 2010, 73-74 or. eta 325-328 or.).

beste norbaitek kontatu digunaren berri emateko darabilgula 'omen'. Grice-ren (1967a) kooperazio printzipioa eta kalitatearen bigarren maxima jarraituz sortuko litzateke: «Ez esan ezer zeinarentzat ez duzun nahikoa frogarik». Eta elkarrizketa-inplikatura izaki, ikuskizun geratzen da, kasuan-kasuan, inplikatura hori gauzatu den edo ez ebatzea, testuinguruan argitzen da zer bide egin duen hiztunak: ziurtasuna aditzera ematen duen, ziurtasunik eza, edo bat ere ez; ez baitu nahitaezkoa bere jarrera aditzera ematea, hautu bat besterik ez da.

Hain zuzen, badirudi nolabaiteko duda-muda sortzen duela 'omen'en izaera zehaztugabe horrek, eta hiztunaren jarrerarekin 'osatu' nahi izan dutela 'omen'dun perpausaren esanahia. Dena dela, ez daukagu zertan zalantzan jarri geronek hautemana ez den guztia. Alderantziz, kontu jakina da, epistemologian, 'deskripzioz' geureganatzen dugula gure ezagutzaren zatirik handiena, eta ez zuzenean hautemanda. Hori dela eta, esango nuke informazio-iturri motak ez baina, besteak beste, hiztunak jatorrizko hiztunari ematen dion sinisgarritasunak, edo lehendik dakienarekiko koherentziak lukeela zeresana hiztunak *pren* gainean izan dezakeen jarrerari dagokionez.

Zabalaren adibidean, esaterako, ez da ziurtasunik ezaren inplikaturarik, Aroiari erabat fidagarri zaizkio haren eguraldi iragarpenak; ondorioz, ziur dago eguraldi ona egingo duela hurrengo egunean, eta komunikazio-egoera normala da erabat. Hortaz, garbi dago Aroiak ez duela, behintzat, lehen (4) gisa aipatutako proposizioaren modukorik adierazi:

- (4) ESAN DUTE EGURALDI EDERRA EGINGO DUELA URRIAREN 17AN, BAINA EZ NAGO ZIUR

Beraz, argituta geratu da ikuspegi 'estandarreko' (b) ezaugarriak biltzen duena; leku egokia du, orain, ziurgabetasunaren edukiak: ez da 'omen'dun perpausaren esanahiaren parte, baizik eta 'omen'dun esaldia eginez sor litekeen elkarrizketa-inplikatura orokortua. Hel diezaiozun, segidan, (a) ezaugarriari.

2.2. Proposizio-edukiei egiten die ekarpena

Argitu beharra dago, baita ere, '*u_{omen}*'ek adierazitako proposizioei egiten die la ekarpena 'omen'ek, eta ez haren ilokuzio-indarrari edo auresuposizioei. Izan ere, bi gauza bereizten dira, (a) ezaugarriari dagokionez: hiztunak adierazten duen proposizioa eta 'omen'ek horri erantzen dion *ñabardura*. Horrek iradokitzen du ilokuzio-adierazle gisa aztertuko luketela 'omen' gisa horretako definizioa ematen dutenek, hizketa-ekintzen teoriako (Searle 1969) galdera nagusiari erantzunez: zeri egiten dio ekarpena 'omen'ek, ilokuzio-indarrari ala proposizio-edukiari edo egia-baldintzei? Alegia, berdina al dira 'omen'ik gabeko esal-

diak adierazitako p proposizioa eta 'omen'dun esaldiak adierazitako p_{omen} proposizioa? Ikuspegi 'estandarren' arabera, Aroiaren (2) esaldiak esaldi berak 'omen'ik gabe lituzkeen egia-baldintza berak lituzke. (14)koaren modukoak:

(14) EGURALDI EDERRA EGINGO DU URRIAREN 17AN

Halaxe aztertzen du Fallerrek (2002) cuzco kitxuako *berri emateko* '-si' enklitikoak: ilokuzio-indarraren adierazle gisa. Ilokuzio-xede berria proposatzen du haren berri emateko, *aurkeztea*. Baina herren batzuk atzeman dizkiot proposamen horri; besteak beste, *ad hoc* dirudi ilokuzio-xede berriak. Hori dela eta, zalantza egin dut 'omen' azter litekeen era horretan. Eta bi tresna baliatu ditut galderari erantzuten lagun ziezadaten, bi test, azterketa semantikoetan erabili izan direnak elementu batek ekarpena zeri egiten dion ebazteko: adostasun/desadostasun testa eta eragin eremuaren testa.

Adostasun/desadostasun testa (ikus, besteak beste, Faller 2006, 11 or.) 'omen'en kasuan erabilia, 'omen'dun esaldiaren edukiak (p_{omen}) zalantzan jar, uka nahiz onar litezkeela dio nire intuizioak. Hartu, esaterako, (13) esaldiari («Euria ari omen du») emandako ondoko erantzun hauek:

- a) «Egia da hori? Benetan norbaitek hori esan dizu?»
- b) «Ez da egia hori. Ez dizu inork esan, zuk asmatu duzu»
- c) «Egia. Nik ere aditu dut»

Nahiz eta ez den, akaso, 'omen'en bidez ekarritako edukiak (p) zalantzan jarri, ukatu zein onartzea bezain arrunta. Ikus, adibidez:

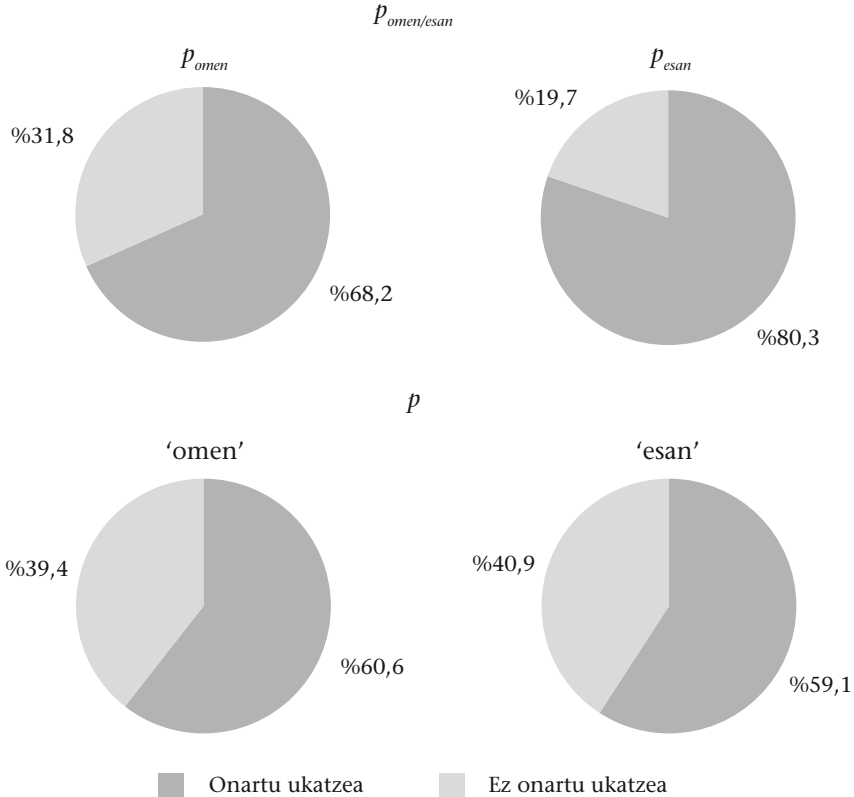
- a) «Egia da euria ari duela?»
- b) «Ez da egia euria ari duela, urdin-urdin dago eta»
- c) «Egia da euria ari duela. Ez al duzu entzuten?»

Halaz ere, datuak bildu eta kontrastatzeko, galdeketa bat egin diet hainbat subjektuari, ukaziora mugatuta.¹² Eta emaitzek diote hitzunek, oro har, joera dutela dena delakoa besteren batek esana dela ukatzea onartzeko; 'omen'en bidez ekarritako edukia ukatzea onartzen duten bezala. Nahiz eta p_{omen} ukatzea baino gutxiago onartzen duten, nire senari jarraiki alderantzizkoa espero nuen arren. Kontuan hartu beharra dago, gainera, 'esan' aditzarenaren tanke-rakoak¹³ direla 'omen'en emaitzak, nahiz eta 'esan'en kasuan gehixegok

¹² Ordenagailu bidez egindako galdeketa da, diapositibak erabiliz. Hainbat egoera eta elkarrizketak osatzen dute galdeketa. Eta, egoera bakoitzean, dena delako solaskideak emandako erantzunak baloratu behar ditu subjektuak, onargarritasun edo egokitasun eskala baten arabera. Hogeita bi subjektuk parte hartu dute guztira. Ikus Zubeldia (2010, 118-135 or.) horien berri zehatzagoa izateko.

¹³ 'Omen'ekin egindako galdeketa berak egin ditut 'esan'ekin ere, bien artean alderik baden ikusteko.

onartu duten ukatzea hiztuna ez den besteren batek esana dela dena delakoa. Eta erabat onartua da esaldiaren egia-baldintzak aldatzen dituela 'esan'ek.

Adostasun/desadostasun testaren emaitzen arabera ondorioztatzen da, hortaz, esaldiaren egia-baldintzei egiten diela ekarpena 'omen'ek. Horixe dugu testik garrantzitsuena, nahiz eta baden test horren balioa zalantzan jartzeko duenik (ikus, besteak beste, Koontz-Garboden argitaratzeko). Baina, test horri ahul irizita ere, badugu beste bat ondorio berera garamatzana: eragin eremuaren testa (ikus, beste batzuen artean, Faller 2002, 100 or. eta 110 or., 2006, 6-10 or. eta 15-16 or.; Matthewson eta beste 2007, 226-231 or.; Mc-Cready & Ogata 2007, 167-171 or.; Papafragou 2006, 1690 or.; Recanati 1989, 321-325 or.).

'Omen' txerta daiteke kanpoko ukazioan, eta haren baitako eragin eremu estua du. Har dezagun, esaterako, honako esaldi hau:

(15) «EZ DA EGIA EURIA ARI OMEN DUELA»

Nola interpretatu behar da esaldi hori? Honela,

(16) EZ DA EGIA BESTEREN BATEK ESANA DELA EURIA ARI DUELA

edo honako beste era honetan?

(17) BESTEREN BATEK ESANA DA EZ DELA EGIA EURIA ARI DUELA

Garbi dago (16) gisa interpretatu behar dela.

Horrez gain, txerta daiteke komunikazio- ('esan', 'entzun', 'irakurri'...) eta ezagutza- nahiz ohartzte-predikatuen ('jakin', 'kontuan hartu'...) baitako adierazpen-perpau osagarrietan, eta horien baitako eragin eremu estua du. Hartu, esate baterako, honako adibide hau:

(18) «Bada gurean, guztiz kontrako bide batetik, Lizardik Tolosan omen zeukan liburutegiaren labor arruntagatik Biotz-begietan labor arruntzat juzkatu zuenik: **ez zuen kontuan hartu 36ko gerra hasi zenean, Lizardiren alargunak Oria ibaira bota omen zituela liburu gehienak**; arrunkeiaren salatzaileak edo ez zekien datua edo ez zitzaion datua aintzat hartzea komeni, Lizardiren poesiari buruz zeukan a prioria hondorutzen baitzion horrek.» (Lertxundi 2001, 10 or.)

Adibide horretan ulertzen da beste norbaiti irakurria edo entzuna dakarre-la hiztunak 'kontuan hartu' predikatuaren baitako adierazpen-perpau osagariaren esaldian. Har dezagun 'omen' duen esaldia:

(19) «ez zuen kontuan hartu 36ko gerra hasi zenean, Lizardiren alargunak Oria ibaira *bota omen zituela* liburu gehienak»

Gisa honetan interpretatuko litzateke esaldi hori:

(20) [BIHOTZ-BEGIETAN LABOR ARRUNTZAT JUZKATU ZUENAK] EZ ZUEN KONTUAN HARTU BESTEREN BATEK ESANA DELA LIZARDIREN ALARGUNAK ORIA IBAIRA BOTA ZITUELA LIBURU GEHIENAK

Hau da, 'omen'ek 'kontuan hartu' predikatuarekiko eragin eremu estua balu bezala; eta ez eragin eremu zabala:

(21) BESTEREN BATEK ESANA DA [BIHOTZ-BEGIETAN LABOR ARRUNTZAT JUZKATU ZUENAK] EZ ZUELA KONTUAN HARTU LIZARDIREN ALARGUNAK ORIA IBAIRA BOTA ZITUELA LIBURU GEHIENAK

Hiztunak berak esana baita *Bihotz-begietan* labor arruntzat juzkatu zuenak ez zuela kontuan hartu liburuak bota izana.

Elementu horien baitako eragin eremu estua izateak indartu egiten du 'omen'ek proposizio-edukiei ekarpena egiten dielako ondorioa. Ilokuzio-indarraren adierazletzat hartuz gero, gainera, ezingo genuke eman elementu horien baitako eragin eremu estua izatearen berri.

Hortaz, nahiz eta testak ez izan erabakigarriak banaka hartuta ondorioak ateratzeko, elkarren anparotan, osagarritzat hartuta, esateko moduan gara proposizio-edukiei egiten diela ekarpena ‘omen’ partikulak.

Ondorio horren indargarri ditugu beste ezaugarri batzuk ere. Batetik, kontraesana sortzen da ‘omen’dun esaldiaren edukia ukatuz gero. Bestetik, desberdinak dira mendeko ‘omen’dun esaldi baten egia-baldintzak eta esaldi berak ‘omen’ik gabe lituzkeenak. Horrez gain, ukazio proposizionala da ‘omen’dun esaldiaren edukia ukatzea, eta ez ukazio ‘metalinguistikoa’ delakoa. Eta, azkenik, beste hizkuntza batzuetako ‘omen’en tankerako elementuak halaxe aztertzea proposatzen dute aztertzaile batzuek (besteak beste, McCready & Ogata (2007) japonierako ebidentzialak, Ifantidouk (2001) grezierako ‘*taha*’ eta Schennerrek (2008) alemanierako ‘*sollen*’).

Hortaz, testek eta bestelako argudioek erakusten dute ‘omen’dun esaldian ez dela bereizi behar baiezipena eta ‘omen’ek horri eransten dion ñabardura, baizik eta proposizio desberdinak direla ‘omen’ik gabeko esaldiak adierazitako p proposizioa eta ‘omen’dunak adierazitako p_{omen} proposizioa. Biak dira baiezipenak, baina gauza bana baiezipenak dute.

Beraz, Aroiak, (2) esaldia eginez, ez du baieztu (14) gisa aipatutakoaren moduko proposiziorik. Alegia, ‘omen’ik gabekoarekin baieztuko lukeen bera.

Ezin azter dezakegu ilokuzio-indarraren adierazle gisa, eta ezta auresuposizioa sortzen duen gisan ere. Besteak beste, honako arazo hau dela eta: ‘omen’ duen esaldiari egotzitako edukia (alegia, hiztuna ez den besteren batek esana edo baieztua dela p) auresuposiziotzat hartuz gero, zer baieztuko litzateke esaldian? p baiezte da geratzen den aukera bakarra. Baina ikusi dugu ‘omen’ darabilen hiztunak ez duela halakorik baiezipen, erabil baitezake ‘omen’ p faltsua dela uste izanagatik.

Argituta geratu zaigu, beraz, ez dela egin behar (a) ezaugarriak biltzen duen balizko bereizketa.

2.3. ‘Hiztuna ez den beste(ren) batek’: ‘omen’dun esaldien edukiak

Gatozen orain formulazioak jasotzen dituen bi gauza argitzera. ‘Omen’dun ezein perpausen edozein esaldiren eduki tipo minimoa litzateke, beste hitz batzuetan esanda, ‘omen’dun perpausaren esanahiaren formulazio gisa bildutakoa. “ u_{omen} ’en hiztuna ez den beste(ren) bat’ dio, jatorrizko hiztunari erreferentzia eginez.

Hain zuzen, jatorrizko hiztun erabat mugatugabea izatetik erabat mugatua izaterainoko aukera guztiak biltzen ditu ‘omen’ek. Esaterako, 1. atalean

bildutako adibidearen kasuan, badakigu Pello Zabala dela jatorrizko hitzuna, testuinguruari esker mugatzen da. (22)koaren tankerako edukia genuke:

(22) PELLO ZABALAK BAEZTUA DA EGURALDI EDERRA EGINGO DUELA URRIAREN 17AN
GIPUZKOA BARNEALDEAN

Beste hainbat kasutan, ordea, ezin da mugatu iturria, zehaztugabea da. Esaldiaren edukia ez baina esaldiaren edukiak bereizteak (erreflexiboa edo minimoa, erreferentzial esplizitua eta aberastua¹⁴ gutxienez) zilegitzen du horren berri ematea, 'monoproposizionalismoa' edo esaldi batek eduki bakarria duelako ideia baztertuta (Korta & Perry 2007, argitaratzeko). 'Esan' aditzaren kasuan, izenordain isil bat dugu perpausean artikulatuta, sintaktikoki, jatorrizko hitzunari dagokiona; 'omen'ek, ordea, ez du halakorik artikulatzen. Hori horrela, ez dago haren erreferentzia mugatu beharrik 'omen'dun esaldiaren eduki erreferentzial esplizitua mugatzeko; dakigun gauza bakarria da jatorrizko hitzuna ez dela hitzuna bera. Nolanahi ere, muga liteke, hitzunaren asmoa kontuan hartuta, besteak beste, kotestuaren, ingurunearen edo hitzunaren ezagutzaren laguntzaz, edukia aberastuz, Zabalaren adibidean bezala. Kasu horretan, jatorrizko hitzun 'jakina' edo 'partikularra' da. Beste kasu batzuetan, baliteke 'multzoa' izatea ere. Horrez gain, adibide horretan jatorrizko hitzun bakarria dugun arren, baliteke bat baino gehiago izatea ere; alegia, bitarteko bat baino gehiago egotea hitzunaren eta hasierako jatorrizko hitzunaren artean.

(22) eduki aberastua da, mugatuta baitu jatorrizko hitzunaren argumetua (baita tokiari dagokion erreferentzia ere), (23)koaren moduko eduki erreferentzial esplizitua aberastuz sortua da:

(23) AROIA EZ DEN BESTE(REN) BATEK BAEZTUA DA EGURALDI EDERRA EGINGO DUELA
URRIAREN 17AN

(24)koaren tankerakoa litzateke eduki minimoa:

(24) (2)REN HIZTUNA EZ DEN BESTE(REN) BATEK BAEZTUA DA EGURALDI EDERRA EGINGO
DUELA (2) ESALDIA EGIN DEN EGUNAREN BIHARAMUNEAN

Adibide horretan, errelebantea da iturria mugatzea, Nagorek, eduki aberastu hori ulertuta, ondorioztatu ahal izango baitu, elkarriketa-inplikatura partikularizatu gisa:

(25) URRIAREN 17AN MENDIRA JOANGO GARA AROIA ETA BOK

¹⁴ Honako era honetan deskriba daitezke bereizitako eduki horiek:

- Eduki erreflexiboa edo minimoa: perpaus baten esaldi guztiek batean duten edukia.
- Eduki erreferentzial esplizitua: erabilitako adierazpen erreferentzialen erreferentziak finkatuta eta anbigutasunak ebatzita mugatzen den edukia.
- Eduki aberastua: artikulatu gabeko osagaiak izan, eta horiek zehaztuta dituen edukia, normalean hitzunaren asmoaren arabera. Beste hitz batzuetan esanda, eduki erreferentzial esplizitutik harantzago doan edukia da.

Beraz, argituta geratu zaigu nola eta zertarako erabili (a) ezaugarrian aipatutako kontzeptuak 'omen'i dagokion bezainbatean. Ikusi dugu zer *esaten* den edo zer *adierazten* 'omen'dun esaldi bat egiten denean, eta hori esanez zer *eman* daitekeen *aditzera*. Zabalaren adibidearen kasuan, proposatu dut Aroiak (22)koaren moduko eduki aberastua *adierazi* duela (2) esaldia eginez, eta (25)ekoaren itxurako elkarrizketa-inplikatura partikularizatua eman du aditzera. Horrez gain, ziurgabetasunaren elkarrizketa-inplikatura orokortua eman zezakeen aditzera, baina, kasu horretan, ez du eman.

2.4. *p* 'baieztua da'

Horrez gain, azaldu beharra dago bi arrazoiengatik dagoela 'omen'dun perpausaren esanahian 'baieztua da'. Batetik, adierazpen-perpauzei bakarrik atxikia delako 'omen', adierazpen-perpau batek baieztua behar du izan beste batek esandako *p* proposizioak, eta ez aginterazko perpau batek agindua, galde-perpau batek galdetua, edo heiagora- edo harridura-perpau batek adierazia. Horregatik zehaztu dut Griceren zentzuan erabilitako 'esana da' hori, 'baieztua da' jarrita. Izan ere, nahiz eta Gricek adierazpen-perpausen adibideak dakartzan, batez ere, badirudi bestelako perpausak ere bildu asmo dituela. Hala, 'baieztua' jarrita, bidea ixten diegu bestelako perpau horiei, eta adierazpen-perpausetara soilik mugatuta geratzen da. Hori horrela, baierako, konpromisozko eta adierazteko hizketa-ekintzen berri soilik eman ahal izango genuke 'omen'en bidez; adieraztekoen berri harridurazko perpausen bidez eginak ez direnean betiere.

Bestetik, joera dago esaten ez diren, baina esate horretan komunikatzen diren eduki ez-literalen berri 'omen'en bidez ematea ez onartzeko. *Berri eman ahal izatearen* test gisa izenda ditzakegun galdeketen¹⁵ emaitzek erakusten dute subjektuek joera dutela elkarrizketa-inplikatura partikularizatuen eta aurreposizioen berri 'omen'en bidez ematea ez onartzeko. Horren ondoan, egokitzen dute eduki literala 'omen'en bidez ekartzea, oro har. Eta emaitza horiek 'esan' aditzarenekin alderatuta ikusten da ez dela alde handirik bien artean.

Hortaz, badirudi ez litzatekeela onartuko Nagorek (25) inplikaturaren berri ematea beste bati, 'omen' baliatuz:

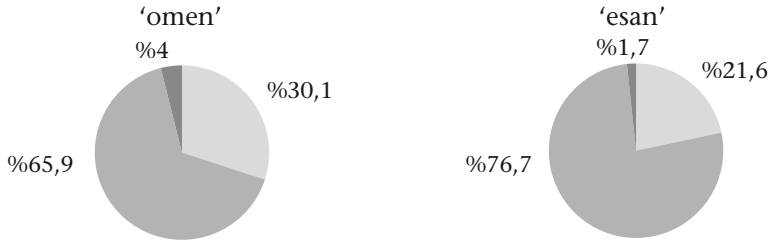
(26) #«Aroia eta biok mendira joango omen gara bihar»

Beraz, gauzak erabat zehaztuta, *p* baieztu egiten da; '*u_{omen}*', berriz, baietsi, baierakoa da.

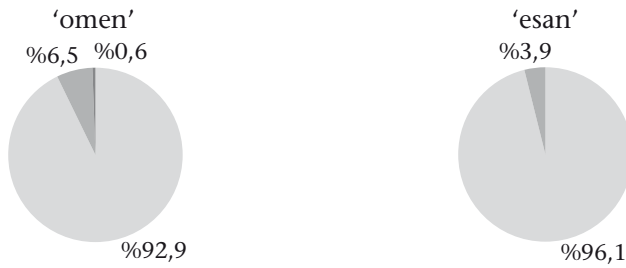
¹⁵ Aurretik aipatutako galdeketen tankerakoak dira hauek ere. Nahastuta egin dituzte bi galdeketa motak hiztunek. Ikus Zubeldia (2010, 255-330 or.) horien berri zehatzagoa nahi izanez gero.

Elkarrizketa-inplikatura partikularizatuak

Inplikaturaren berri ematea

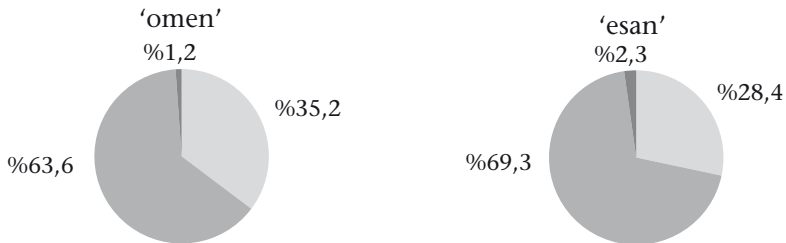

Eduki literalaren berri ematea

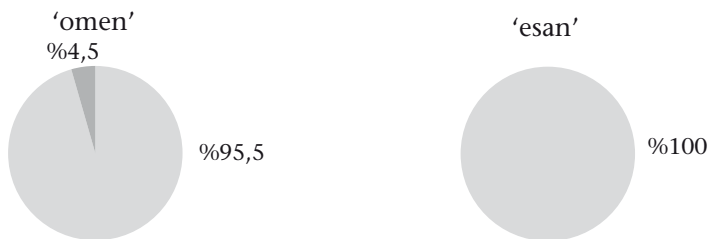

Aurresuposizioak

Aurresuposizioaren berri ematea

Eduki literalaren berri ematea

■ Egokia da ■ Ez da egokia ■ Ez dakit

2.5. 'Omen'en baliokideak

(c) ezaugarria geratzen zaigu argitzeko. Nagorek ez luke emango Aroiak aditzera emandako inplikaturaren berri 'omen'en bidez, baina bai, ordea, esango nuke, 'dirudienez' edo 'bide' baliatuz:

(27) «Dirudienez, Aroia eta biok mendira joango gara bihar»

(28) «Aroia eta biok mendira joango bide gara bihar»

Horrek erakutsiko luke 'omen' eta 'bide' ez direla sinonimo, nahiz eta egile batzuek (batzuk aipatzearren, Arejita 2003; Azkue 1905-1906; Larramendi 1929 eta Mugika 1981) erdarazko ordain berak ematen dizkieten biei eta beste batzuek (ikus, esaterako, Arejita 2003; Bostak bat 1991, 2005; UZEI 1999) esplizituki adierazten duten sinonimotzat dituztela biak. Sakonago aztertu beharra dago 'bide'ren esanahia eta erabilera, baina badirudi hiztunak 'bide' darabilela berak inferentzia bidez edo arrazoitzez ateratako ondorioen berri emateko, dela arrazoitze hutsez edo zantzuren batean oinarrituta, eta 'dirudienez' lukeela euskarazko baliokide. Hori horrela bada, ez dira sinonimo bi partikulak.

Beraz, Aroiak, (2) esaldia eginda, ez du adierazi honakoaren moduko edukia ere:

(29) DIRUDIENEZ, EGURALDI EDERRA EGINGO DU URRIAREN 17AN

Adiera batean lirateke baliokide, izatez gero, bi partikulak, adibideen arabera, bai baitirudi beste norbaitek esandakoan oinarrituta ateratako inferentziak ekartzeko erabil dezakeela hiztunak 'bide'. Nolanahi ere, badirudi ziurtasun neurrian luketela aldea. Iduri du 'bide' ez dela erabiltzen hiztunak gauza baten ziurtasunik ez duenean, ezta erabat ziur dagoenean ere. Ez litzateke erabiliko muturreko ziurtasun neurriak adierazteko, baizik eta erdibidetik gorakoak; esan nahi baita, %0tik %100erako ziurtasun eskala kontuan hartuz gero, %51tik %99ra bitartekoak biltzeko. 'Omen' berriz, ziurtasun eskalako zainahi puntu adierazteko balia liteke; hasi %0tik eta %100erainokoa.

Hala, ikuspegi 'estandarreko' (c) ezaugarrian bildutako ordain batzuk, '*dice(n) (que)*', '*on dit (que)*' gisakoak, 'omen'enak dira; ez, ordea, '*parece (que)*', '*semble-t-il*' gisakoak. 'Bide'renak dira horiek.

'Bide' ez baina 'ei' du sinonimo 'omen'ek. Hautazko ebidentzialtzat¹⁶ hartuko nituzke hirurak, zeharkako ebidentzialtzat zehazkiago (Willetten (1988,

¹⁶ Zentzu hertsian darabilt ebidentzialitatea lan honetan; alegia, hiztunaren informazio-iturria hizkuntzan kodetze gisa (honako hauei jarraiki, beste batzuen artean: Aikhenvald 2003, 2004a, 2004b; de Haan 2001, 2005; Dendale & Tasmowski 1994; Faller 2002, 2003; Lazard 2001). Ikuspegi zabalaren arabera (Chafe 1986 jarri ohi da eredu gisa), berriz, ezagutzari buruzko jarreraren ezein hizkuntz adierazpen biltzen du ebidentzialitateak.

57 or.) sailkapenari jarraiki); 'omen' eta 'ei' *ekarritakotzat*, eta 'bide' inferentzialtzat. Hori dela eta, esango nuke euskarak ebidentzialen sistemarik ez duen arren,¹⁷ baduela ebidentzial sorta bat, gramatikalizatutako hiru forma horiek osatzen dutena, hain zuzen. Eta 'omen' en azterketari dagokionez, bederen, iradoki daiteke bereiz gorde behar direla ebidentzialitatearen eta modalitate epistemikoaren¹⁸ kategoriak.

3. Ondorioak eta aurrera begirakoak

Gauza horiek zehaztuta, beraz, honela emango nituzke, ustez konpondu eta argitu ondoan, ikuspegi 'estandarretik' nabarmendutako hiru ezaugarriak:

- a) Hitzunak, 'omen' dun esaldiaren bidez, adierazten (baiesten) du bera ez den besteren batek esandakoaren (baieztutakoaren) berri ematen ari dela.
- b) Hitzunak ez du jatorrizko hitzunaren esaldiaren proposizioaren egiari (edo faltsutasunari) buruzko ziurtasunik eza adierazten, 'omen' erabiliz; baizik eta inplikatu egin dezake.
- c.) Erdarazko '*se dice (que)*', '*dice(n) (que)*', '*on dit (que)*', '*they say (that)*', '*it is said (that)*' moduko en baliokidea da. Ez, ordea, '*parece (que)*', '*il paraît (que)*', '*apparently*' gisakoena. Horiek 'omen' en baliokideak ez baina 'bide' renak dira.

Iruditzen zait lan honen ekarpen nagusia datekeela 'omen' partikularen azterketa teorikoa izatea, ikuspegi 'estandarri' oinarri teorikoa ematen diona, semantikako eta pragmatikako teoria eta kontzeptu nagusiak oinarri hartuta: elkarriketaren teoria (Grice 1967a, 1967b), hizketa-ekintzen teoria (Searle 1969), errelebantziaren teoria (Sperber & Wilson 1986/95) eta pragmatika kritikoa (Korta & Perry 2007, argitaratzeko). Teoriez gain, beste hiru tresna baliatu ditut:

- intuizioa, teorietan oinarrituz hipotesiak eraikitzeo eta adibideak sortzeo.

¹⁷ Aztertzaille batzuen arabera (ikus, bereziki, Aikhenvald 2004a), ebidentzialitatea adierazteko markatzaileak erabiltzea derrigorrezkoa duten hiztuntzek soilik dute ebidentzialitatearen sistema. Tuyuca (Brasilen eta Kolonbian hitz egiten den tukanoar hizkuntza) eta tariana (arawak familiako hizkuntza, Amazoniako Ipar-mendebaldeko Vaupés eskualdean hitz egiten dena) aipatu ohi dira adibide gisa. Tuyucan, esaterako, hitzunak bost era ditu adierazteko edukia hautematez jaso duen (ikusiz edo entzunez), inferentzia edo suposizio bidez edo beste norbaitek kontatuta; markatzaile ebidentzial baten bidez bereizi eta markatu beharra dauka bakoitza (Barnes 1984).

¹⁸ Ikuspegi asko eta askotarikoak daude modalitate epistemikoaren gainean. Baina, ikuspegiak ikuspegi, bat nagusitu da, orain arte. Horren arabera, hitzunak berak esandako proposizioaren egiaren gainean duen jarrera adierazten du modalitate epistemikoak (ikus, besteak beste, de Haan 1999, 2001 eta Bybee & Fleischman 1995). Eztabaida handia dago literaturan bi kategoriak (modalitate epistemikoa eta ebidentzialitatea) bereiz gorde behar ote diren edo bata bestearen baitako kategoriak ote diren (ikus, besteak beste, Aikhenvald 2004a; Chafe 1986; de Haan 1999, 2001; Faller 2007; Givón 1982; Palmer 1986; edo ideia nagusien laburpentxoaren Zubeldia 2008).

- corpusak, senez sortutako adibideak kontrastatzeko.
- galdeketak edo testak, beste bi adibide motak kontrastatzeaz gain, datu gehiago biltzeko.

Nago irudi osoagoa, sendoagoa ematen diola lanari lau tresna horiek elkarren osagarritzat hartu eta erabiltzeak, bakoitzaren mugak gaindituz.

Horrez gain, esango nuke erakusten duela egin litekeela euskararen semantika eta pragmatika, teoria eta kontzeptu orokorrak lagun hartu, eta intuizio hutsean oinarritu gabe corpusaren hizkuntzalaritzarekin eta pragmatika esperimentalarekin konbinatuz. Eta irekita uzten duela partikulez gain, beste hizkuntz elementu edo fenomeno batzuk aztertze bidea, bai baitago zer azertua.

Azkenik, beste proposamen bat eranstean die modalitatearen eta ebidentzialitatearen gaineko azterketei.

Baina, noski, lan honek ez ditu asetzen, inola ere, gai honen gainean azertu beharreko guztiak. Hasteko, eztabaida puntu batzuk geratu dira irekita; honako hau, besteak beste:

- Elkarrizketa-inplikatura orokortzat hartu dut ziurtasunik ezaren edukia. Dena dela, iradoki dut balitekeela eduki aberastua izatea ere, esplikaturaren parte, hain zuzen, errelebantziaren teoriari jarraiki. Azterketa gehiago behar du bi kontzeptuen arteko harremanak, bai ziurgabetasunaren izaera argitzeko, bai beste eduki zein hizkuntz elementu batzuen.

Eta horiekin batera egiteko batzuk:

- Hasteko, ‘omen’en Ekialdeko erabilera aztertzea. Eta, horrez gain, aditzmultzoan joan ohi diren beste elementu batzuk aztertzea; batez ere, ‘ei’, ‘bide’, ‘ote’ eta ‘al’ partikulak. Hor da, baita ere, partikulez gain, euskarak modalitatea eta ebidentzialitatea adierazteko dituen bestelako baliabideak aztertzea.
- Pragmatika esperimentalean sakontzea, tresna baliagarria iruditzen baitzait oso partikulak aztertze. Urratu dut bide hori lanean, baina badu zer landua eta hobetua, diseinuari eta alde teknikoari dagokienez, batik bat, eraginkorragoa izan dadin. Esaterako,
 - Adostasun/desadostasun testari dagokionez, aztertze geratu zait ‘omen’dun esaldiaren edukia onartzea eta zalantzan jartzea, ukatzearekin egin bezala.
 - Eta *berri eman ahal izatearen* testari dagokionez, egoera gehiago sartzeta: bai auresuposizioenak eta bai elkarrizketa-inplikatura orokortuenak. Eta, horrez gain, inplikatura konbentzionalekin zer gertatzen den ikustea.

4. Bibliografia erreferentziak

- AIKHENVALD, ALEXANDRA Y. (2003), «Evidentiality in typological perspective». In A.Y. Aikhenvald & R.M.W. Dixon (arg.), 1-31.
- (2004a), *Evidentiality*. Oxford: Oxford University Press.
- (2004b), «Evidentiality: Problems and challenges». In P. van Sterkenburg (arg.), *Linguistics today — Facing a greater challenge*, Amsterdam/Philadelphia: John Benjamins Publishing Company, 1-30.
- AREJITA, ADOLFO (2003), *Labayru hiztegia. Bizkaiera eta batua (b)uztarturik. Euskera-gaztelania*. Bilbo: Labayru Ikastegia, Bilbao Bizkaia Kutxa, Ibaizabal.
- AZKARATE, MIREN; XABIER KINTANA; XABIER MENDIGUREN BEREZIARTU; IÑAKI AZKUNE & ANTON GURRUTXAGA (2000), *Elhuyar hiztegia: euskara-gaztelania, castellano-vasco*. Usturbi: Elhuyar.
- AZKUE, RESURRECCION MARIA (1905-1906), *Diccionario vasco-español-francés*. Bilbao: dirección del autor; Paris: Paul Geuthner (1984ko edizioa, *Diccionario vasco-español-francés*. Bilbo: Euskaltzaindia).
- BARNES, JANET (1984), «Evidentials in the Tuyuca verb». *International Journal of American Linguistics* 50: 255-271.
- BOSTAK BAT (1991), *3000 hiztegia*. Bilbo: Bostak bat.
- (2005), *Eskola hiztegia: oinarritzko hiztegia*. Bilbo: Adorez Hiztegiak.
- BYBEE, JOAN & SUZANNE FLEISCHMAN (arg.) (1995), *Modality in grammar and discourse*. Amsterdam/Philadelphia: John Benjamins Publishing Company.
- CARSTON, ROBYN (2002), *Thoughts and utterances: the pragmatics of explicit communication*. Oxford: Blackwell.
- CHAFE, WALLACE (1986), «Evidentiality in English conversation and academic writing». In W. Chafe & J. Nichols (arg.), 261-272.
- DE HAAN, FERDINAND (1999), «Evidentiality and epistemic modality: Setting boundaries». *Southwest Journal of Linguistics* 18: 83-101.
(Erabilitako bertsoia: <http://www.u.arizona.edu/~fdehaan/papers/SWJL99.pdf>)
- DE HAAN, FERDINAND (2001), «The relation between modality and evidentiality». In R. Müller & M. Reis (arg.), *Modalität und modalverben im Deutschen*. Linguistische Berichte, Sonderheft 9, Hamburg: H. Buske, 201-216.
- (2005), «Encoding speaker perspective: Evidentials». In Z. Frajzyngier & D. Rood (arg.), *Linguistic diversity and language theories*, Amsterdam, Benjamins, 379-397.
- DENDALE, PATRICK & LILLIANE TASMOWSKI (1994), «Présentation. L'évidentialité ou le marquage des sources du savoir». *Langue française. Les sources du savoir et leurs marques linguistiques* 102: 3-7.
- ETXEPARE, RICARDO (argitaratzeko), «Omen bariatz ioan». In P. Albizu & B. Fernandez (arg.), *Euskaren sintaxia*, Anuario del Seminario Julio de Urquijoren ale berezia. Vitoria-Gasteiz.
- EUSKALTZAINDIA (1987), *Euskal Gramatika. Lehen Urratsak II*. Bilbo.
- (1993), *Euskal Gramatika Laburra: Perpaus Bakuna*. Bilbo.
- FALLER, MARTINA T. (2002), *Semantics and pragmatics of evidentials in Cuzco Quechua*. PhD thesis, Stanford University.
- (2003), «Propositional- and illocutionary-level evidentiality in Cuzco Quechua». In J. Anderssen; P. Menéndez-Benito & A. Werle (arg.), *The Proceedings of SULA 2*, 19-33.

- (2006), «Evidentiality below and above speech acts» (zirriborroa, argitaratzeko prestatzen, in C. Paradis & L. Egberg, *Functions of Language on evidentiality*). <http://personalpages.manchester.ac.uk/staff/martina.t.faller/documents/Evidentiality.Above.Below.pdf> [2006ko maiatzaren 12an sortua]
- (2007), «The Cusco Quechua reportative evidential and rhetorical relations». In P. Austin & A. Simpson, *Endangered languages. Linguistische Berichte Sonderheft 14*, Hamburg: Helmut Buske Verlag, 223-251.
- GRICE, PAUL (1967a), «Logic and conversation». In D. Davidson & G. Harman (arg.) (1975), *The logic of grammar*, Encino: Dickenson, 64-75. Argitaratua, baita ere, in P. Cole & J.L. Morgan (arg.) (1975), *Syntax and semantics 3: Speech acts*, New York: Academic Press, 41-58. Berrargitaratua in P. Grice (1989), *Studies in the way of words*, Cambridge (MA): Harvard University Press, 22-40.
- (1967b), «Further Notes on Logic and Conversation». In P. Cole (arg.) (1978), *Syntax and semantics 9: Pragmatics*, New York: Academic Press, 113-128. Berrargitaratua in P. Grice (1989), *Studies in the way of words*, Cambridge (MA): Harvard University Press, 41-57.
- GIVÓN, TALMY (1982), «Evidentiality and epistemic space». *Studies in language* 6: 23-49.
- IFANTIDOU, ELLY (2001), *Evidentials and relevance*. Amsterdam/Philadelphia: John Benjamins Publishing Company. Ph. D. thesis.
- KAPLAN, DAVID (1989), «Demonstratives». In J. Almog; J. Perry & H. Wettstein (arg.), *Themes from Kaplan*, Oxford: Oxford University Press, 481-563.
- KOONTZ-GARBODEN, ANDREW (argitaratzeko), «Ulwa evidentials: A preliminary overview». In *Proceedings of The 14th Workshop on the structure and constituency of the languages of the Americas: Special session on evidentiality and modality*, Vancouver: UBC Working Papers.
- KORTA, KEPA (2001), «Begiratu zabala gaur egungo Pragmatikari». *Gogoia I-2*, 2001eko urria: 195-224.
- KORTA, KEPA & JOHN PERRY (2007), «How to Say Things with Words». In S.L. Tsohartzidis (arg.), *John Searle's philosophy of language: force, meaning, and thought*, Cambridge: Cambridge University Press, 169-189.
- (argitaratzeko), *Critical Pragmatics. An inquiry into reference and communication*.
- LARRAMENDI, MANUEL DE (1729), *El imposible vencido. Arte de la lengua bascongada*. Salamanca: Antonio Joseph Villagordo Alcaráz (1979ko edizioa, *El imposible vencido. Arte de la lengua bascongada*. Donostia: Hordago).
- LAZARD, GILBERT (2001), «On the grammaticalization of evidentiality». In P. Dendale & L. Tasmowski (arg.), *Evidentiality. Journal of Pragmatics* 33: 359-367.
- LEVINSON, STEPHEN C. (2000), *Presumptive meanings. The theory of generalized conversational implicature*. Cambridge, London: MIT Press.
- MATTHEWSON, LISA; HENRY DAVIS & HOTZE RULLMANN (2007), «Evidentials as epistemic modals: Evidence from St'át'imcets». In J. Van Craenenbroeck (arg.), *Linguistics variation yearbook 2007*, Amsterdam: John Benjamins Publishing Company, 201-254.
- MCCREADY, ERIC & NORRY OGATA (2007), «Evidentiality, modality and probability». *Linguistics and Philosophy* 30: 147-206.
- MITXELENA, LUIS (1987), *Orotariko euskal hiztegia*. Bilbo: Euskaltzaindia.
- MUGICA, PLACIDO (1981), *Diccionario vasco-castellano*. Bilbo: Mensajero.
- PALMER, FRANK R. (1986), *Mood and modality*. Cambridge: Cambridge University Press.

- PAPAFRAGOU, ANNA (2006), «Epistemic modality and truth conditions». *Lingua* 116: 1688-1702.
- RECANATI, FRANÇOIS (1989), «The pragmatics of what is said». *Mind and language* 4: 295-329. Berrargitaratua in S. Davis (arg.), *Pragmatics: A Reader*, Oxford: Oxford University Press, 1991, 97-120.
- SARASOLA, IBON (1996), *Euskal Hiztegia*. Donostia: Kutxa Gizarte- eta Kultur Fundazioa (2. edizioa 2007an, Donostia: Elkar).
- SCHENNER, MATHIAS (2008), «Double face evidentials in German: Reportative 'sollen' and 'wollen' in embedded contexts». In A. Grønn (arg.), *Proceedings of SuB12*, Oslo: University of Oslo, 552-566.
- SEARLE, JOHN R. (1969), *Speech acts. An essay in the philosophy of language*. Cambridge: Cambridge University Press.
- SPERBER, DAN & DEIRDRE WILSON (1986/95), *Relevance. Communication & cognition*. Oxford: Blackwell.
- UZEI (1999), *Sinonimoen hiztegia*. Donostia: Elkarlanean.
- WILLET, THOMAS (1988), «A cross-linguistic survey of the grammaticization of evidentiality». *Studies in language* 12: 51-97.
- ZUBELDIA, LARRAITZ (2008), «Ebidentzialitatearen eta modalitatearen arteko harremanaz». *Gogo* 8 (2): 159-175.
- (2010), *'Omen' partikularen azterketa semantikoa eta pragmatikoa*. Doktore tesia. UPV/EHU.

Corpusa

- Berria* egunkariaren hemeroteka (<http://hemeroteka.berria.info> web orritik eta Ereduzko Prosa Gaur ataritik).
- GONZALEZ, VENTURA (2007): «Ikastoletan, urak dakarrena urak daroa». *Berria*, 2009-07-28.
- LERTXUNDI, ANJEL (2001): *Mentura dugun artean*. Irun: Alberdania.